

daad en gedachte

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

27ste JAARGANG, NUMMER 6, JUNI 1991

DAAD EN GEDACHTE

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDRAGEN

Redactie en administratie:

Schouw 48-11
8232 BD Lelystad
Postgiro 30 76 95

DE VERVOERSBONDEN VERTEGENWOORDIGEN IN GEEN GEVAL HET TREINPERSONEEL

Als de aktie van het NS-personeel voor grotere veiligheid in de treinen één ding opnieuw aan het licht heeft gebracht, dan wel dit: dat er een bijzonder grote kloof bestaat tussen de bonden en de conducteurs en conductrices die zij beweren te vertegenwoordigen en namens wie zij beweren te spreken. Op zichzelf was dat geen nieuws. Maar zelden is het zó duidelijk geworden als tijdens de gebeurtenissen, die gevolgd zijn op de in Harlingen gepleegde moord op de hoofdconducteur Wietze van der Meulen. De bonden vertegenwoordigen het treinpersoneel niet; aan de onderhandelingstafel wordt noch door de vervoersbond FNV, noch door de vervoersbond CNV, noch door de Federatieve Spoorweg Vakbond (FSV) de taal van de achterban gesproken.

Wie op de beeldbuis de woordvoerders of woordvoersters van de „wilde” aktiekomitees gezien en gehoord heeft, wie er - via de televisiekamera's - getuige van is geweest welke uiterst scherpe verwijten tot FNV-onderhandelaar Korteweg werden gericht toen deze poogde het resultaat van het in eerste instantie gevoerde overleg aan de achterban te verkopen, die weet dat met het bovenstaande niets teveel is gezegd. „Wij hebben”, zo werd de vakbondsbestuurder vol woede toegevoegd, „jullie met bepaalde eisen naar de direktie gestuurd. Niets daarvan is terug te vinden in het akkoord, dat jullie gesloten hebben!”

Niet weinig conducteurs en conductrices moeten er op grond van eerdere ervaringen een voorgevoel van hebben gehad. Van de druk die de bonden op de spoorwegdirektie zouden uitoefenen hadden zij kennelijk geen al te hoge verwachtingen. Vandaar, dat er op dezelfde ochtend waarop in een van de hoofdgebouwen in Utrecht de besprekingen zouden worden gevoerd, voor het gebouw in kwestie gedemonstreerd werd en dat er op enkele plaatsen in de Randstad „wilde” akties werden ondernomen, met de bedoeling uiteraard die druk aanzienlijk op te voeren.

De bonden gaven te kennen, dat zij die akties overbodig vonden. Vonden ze dat, omdat ze er zeker van meenden te zijn dat ze de eisen van hun achterban ingewilligd zouden krijgen? Of zeiden ze dat, omdat ze niets van „wilde” akties moeten hebben, aangezien die nu eenmaal

weinig stroken met de vakbondsmythe, dat wil zeggen: met datgene wat de vakbond pretendeert? Het laatste lijkt ons het meest waarschijnlijk, ook al omdat de bonden zich niettegenstaande het povere resultaat van hun eerste gesprek over de onveiligheid in de treinen tegen ieder zelfstandig optreden van het treinpersoneel zijn blijven verzetten.

Met „aktie” hadden ook de bonden bedreigd. Geen actie om druk op de NS-direktie uit te oefenen, maar „aktie” indien de onderhandelingen niet tot een bevredigend resultaat zouden voeren. Wat de bonden daarmee bedoelden is aan geen twijfel onderhevig. Onder „een bevredigend resultaat” verstonden zij een resultaat, dat voor h e n (dat wil zeggen voor de vakbondsbestuurders) bevredigend was en dat zij meenden wel aan hun achterban te kunnen verkopen. Vandaar dat de bestuurders onmiddellijk spraken van een „opschorting” van akties (waartoe ze nog niet eens hadden opgeroepen) nog voor ze het gesloten akkoord voorlegden aan de leden.

Toen de leden met overweldigende meerderheid, praktisch zelfs unaniem, het gesloten akkoord verwierpen, zagen de vakbonden zich genoodzaakt opnieuw te gaan onderhandelen. In afwachting van de uitkomst van dat nieuwe overleg, vonden geen nieuwe „wilde” treinstakingen plaats. Het treinpersoneel was klaarblijkelijk van oordeel, dat het midden mei spontaan gegeven signaal duidelijk genoeg was geweest. Wie zich bereid toonde om te luisteren moest weten, dat de conducteurs en conductrices de agressie in de treinen meer dan zat waren, zó zat, dat ze bereid waren het uiterste wapen te hanteren en zo nodig het treinverkeer grondig te ontregelen en eventueel zelfs volledig lam te leggen.

Zowel de NS-direktie als de bonden toonden zich slechte luisteraars. In de tweede onderhandelingsronde kwam de direktie wel enigszins, maar toch nog op geen stukken na, aan de verlangens van het treinpersoneel tegemoet en bovendien liet zij de datum waarop bepaalde maatregelen geëffektueerd zouden worden volkomen open en in het onzekere. Wat de bonden betreft: die toonden zich - niet alleen kinderhanden zijn gauw gevuld - over de nieuwe toezeggingen tevreden. Van echte tevredenheid bij de achterban kon moeilijk worden gesproken.

Nog voor er over de herziene voorstellen in ledenvergaderingen werd gepraat klonken er vanuit de achterban stemmen, die ook over het nieuwe voorstel een vernietigend oordeel uitspraken. De tegemoetkomingen van de NS-direktie gingen deze sprekers en bepaald een groot deel van de achterban allesbehalve ver genoeg. Zo de bestuurders hun tevredenheid al hadden laten blijken, van tevredenheid van d e leden kon allerminst worden gesproken.

Overigens lag het met de achterban van de CNV-bond anders dan met die van de Vervoersbond FNV. Op de algemene ledenvergadering van de christelijke bond stemde 58 procent van de aanwezigen vóór aanvaarding van het nieuwe voorstel, was 25 procent tegen en onthield 16 procent zich van stemming. Maar de opkomst was laag, zowel in de door de CNV-bond uitgeschreven bijeenkomst als in die van de FNV-bond¹. Gewoonlijk plegen vakbonden zich over een lage opkomst bij dergelijke vergaderingen nauwelijks te bekreunen. Integendeel! Indien ook in een dergelijke vergadering een kleine meerderheid van een gering aantal aanwezigen akkoord gaat met bestuursvoorstellen, bijvoorbeeld als het over een nieuwe c.a.o. of iets dergelijks gaat, wordt dat voldoende geacht. Ditmaal, voor wat betreft de voorstellen

¹ In de media hebben wij geen cijfers aangetroffen betreffende de stemming in de ledenvergadering van de Vervoersbond FNV. Mogelijk heeft men niet naar buiten toe willen laten blijken dat een meerderheid tegen stemde.

van de N.S., was het anders. De onmiskenbaar militante en strijdbare opstelling van het treinpersoneel maakte, dat de bestuurders konkludeerden, dat zij van het werkelijke oordeel van hun achterban „geen duidelijk beeld” hadden gekregen. Een werkelijk unieke uitspraak, gelet op datgene wat in de vakbondswereld de normale praktijk is.

De Vervoersbond FNV en ook de Vervoersbond CNV en de FSV willen nu² de leden schriftelijk raadplegen. De bestuurders willen weten of de leden bereid zijn om actie te voeren voor een beter resultaat. De conducteurs in een aantal regio's waaronder Amsterdam, Rotterdam en Alkmaar, hebben zich al voor actie uitgesproken. FNV-bestuurder Korteweg heeft de basis voor akties echter tot dusver „te smal” genoemd en dat was ook de mening van voorzitter J. Kruse van de FSV.

Met de schriftelijke meningspeiling zullen volgens de bestuurders enkele weken gemoeid zijn, twee volgens de FSV, drie volgens de FNV. Gedurende die periode zullen de bonden niet tot actie oproepen. Zij zullen zich bovendien inspannen om „wilde” akties te voorkomen. Ziedaar waarop wij hierboven doelden, toen we wezen op de afkeer die bonden van zelfstandig optreden van de arbeiders hebben. Want daarop en op niets anders berust de houding die ze aannemen. 'Als de leden strijd willen en wij niet, dan keren we ons tegen de leden' daarop komt die houding neer.

Korteweg heeft, als woordvoerder van de Vervoersbond FNV, verklaard dat de aktiebereidheid van de conducteurs en conductrices voortvloeit uit hun enorm wantrouwen van de NS-direktie. Een dergelijke uitspraak suggereert, dat de aktiebereidheid in feite ongemotiveerd is. Maar zo is het niet, want het inderdaad bestaande wantrouwen spruit voort uit het feit, dat vroegere toezeggingen inzake een verbetering van de veiligheid nimmer gehonoreerd zijn. En dat de spoorwegen weigeren een tijdstip te noemen waarop de het nu genoemde aantal van vierhonderd nieuwe conducteurs in dienst zal worden genomen. draagt bepaald niet tot een vermindering van het wantrouwen bij. De bonden hebben aan de daarmee gepaard gaande vaagheid geen aanstoot genomen. Dat is hun funktie niet. Zij moeten de arbeidsrust garanderen met behulp van de schone schijn, een beroep doen op 'verantwoordelijkheid' en dat soort zaken. De conducteurs en conductrices vinden, dat wanneer er van verantwoordelijkheid gesproken wordt, het in de allereerste plaats dient te gaan over de verantwoordelijkheid van de NS-direktie en van eventuele andere instanties voor de veiligheid van treinpersoneel en reizigers. Zij zijn door schade en schande wijs geworden en wensen niet met een kluitje in het riet te worden gestuurd.

„Maar de agressie neemt af”, roept de direktie. „Ze neemt steeds ernstiger vormen aan”, antwoordt het rijdend personeel. In dezelfde dagbladen waarin de diskussie over deze twee standpunten breed wordt uitgemeten, staan voortdurend kleine berichten die het treinpersoneel in het gelijk stellen. Een van de NS-direkteuren heeft in *NRC/Handelsblad* (van vrijdag 24 mei) uitvoerig opgesomd, welke maatregelen de NS willen nemen om de agressie zoveel mogelijk tegen te gaan. Het klinkt mooi, zeggen de conducteurs en conductrices. Maar wij voelen er weinig voor om in afwachting van de verwezenlijking van al die plannen hetzelfde lot als Wietze van der Meulen te ondergaan of om zelfs maar het slachtoffer van minder ernstige vormen van geweld te worden.

Denken de bonden er eender over? Op dinsdag 14 mei zag het daarnaar uit. Ze stelden

² We schrijven dit op maandag 27 mei j.l.

de NS-direktie een ultimatum: alle eisen van het treinpersoneel dienden te worden ingewilligd anders zou het overleg worden afgebroken en zou er een algemene treinstaking worden uitgeroepen. De spoorwegdirektie, die natuurlijk niet voor het eerst met de vakbeweging te maken had, was niet onder de indruk. Luttele dagen later probeerde onderhandelaar Korteweg zijn leden ervan te overtuigen dat ze maar met veel minder dan ze hadden geëist genoeg moesten nemen, aangezien de NS onmogelijk verder konden gaan.

Toen de leden daar niets voor voelden en bestuurder Korteweg naar de onderhandelings-tafel terugstuurden, leek het met die „onmogelijkheid” mee te vallen. In zoverre dan, dat de strijdbaarheid van het personeel de spoorwegen tot een andere opstelling noopte. Scheen te nopen, althans.

Want zoals gezegd: die 'andere' opstelling was vaag en weinig concreet.

Ze was, wil het ons voorkomen, bovenal bedoeld om de vakbonden te vrijwaren van gezichtsverlies. Als de achterban erin trapte was de (stakings)druk van de ketel.

In de weken die volgden op de moord op de Friese hoofdconducteur hebben woordvoerders van het personeel - we bedoelen *echte* woordvoerders en niet de bondsbestuurders - de direktie verweten, dat zij minachting voor het personeel heeft. Hetzelfde verwijt zou tot de vakbondsleiders kunnen worden gericht. Bij het eerste gesprek met de direktie zwichtten ze voor de eis, dat de akties (die géén akties van de bonden waren en waarover ze dus niet de minste zeggenschap hadden) zouden worden beëindigd toen de direktie zich bereid toonde het aantal conducteurs te vergroten met niet meer dan half zoveel als de achterban geëist had. NS-voorlichter D. Dragstra verklaarde: „De bonden hebben hun best gedaan de wildheid in te dammen”³. De bonden zijn hun best blijven doen en ze deden dat op het moment dat wij deze regels schreven nog altijd.

³ Wij citeren de heer Dragstra uit NRC/Handelsblad van 15 mei.

- 0 -

DE RUSSISCHE MIJNWERKER VOELT ZICH OOK DOOR JELTSIN IN DE STEEK GELATEN

In de tweede week van mei meldden westerse korrespondenten vanuit Moskou, dat de mijnstaking in het Siberische Koezbassin en in het Donbassbekken in de Oekraïne tot het verleden behoorde. Twee maanden had ze geduurd. Woede en wanhoop over het almaar uitblijven van de door Gorbatsjov beloofde verbeteringen brachten de kompels tot het neerleggen van de arbeid. Behalve een loonsverhoging en betere sociale voorzieningen, waarvoor ze twee jaar geleden ook al in staking waren gegaan, verlangden ze nu het aftreden van de man die hen toen met allerlei toezeggingen waarvan niets terecht kwam tot werkhervatting bewoog.

Boris Jeltsin, de president van de grootste tot de Unie behorende republiek, politiek konkurrent en tegenspeler van Gorbatsjov, riep niet tot de staking op. Maar hij verklaarde publiekelijk, dat hij voor de aktie van de mijnwerkers, ofschoon die zeer ernstige gevolgen had voor de Russische economie, wel begrip kon opbrengen. Zoals was beoogd, naar men

mag aannemen, wekte het de indruk, dat hij achter de mijnwerkers stond en de staking steunde. Dat bracht vervolgens de mijnwerkers tot de eis, dat de mijnen voortaan onder het gezag van Boris Jeltsins regering dienden te vallen, een eis die ook door Jeltsin naar voren werd gebracht.

Begin mei werd juist deze eis ingewilligd. Vice-premier Dogoejev van de Unie en zijn Russische ambtgenoot Skokov sloten een overeenkomst waarbij de nieuwe bezitsverhoudingen werden geregeld. Die overeenkomst vloeide direkt voort uit een akkoord dat Gorbatsjov, Jeltsin en de vertegenwoordigers van nog acht andere republieken veertien dagen eerder sloten. Daarbij werd onder meer bepaald, dat de republieken meer financiële en economische zeggenschap en armslag zouden krijgen. Het was op het eerste gezicht een door opportunistische ingegeven concessie van de regering van Gorbatsjovs premier Pavlov. Bij nadere beschouwing viel daaraan sterk te twijfelen. Het was in ieder geval wel een stap die duidelijk maakte, dat de meningsverschillen tussen Jeltsin en Gorbatsjov een samenwerking van beiden bepaald niet hoefden te verhinderen. En als gevolg van die samenwerking kwam het niet tot een aftreden van Gorbatsjov en de eveneens verlangde ontbinding van het parlement van de Unie. Die eisen hadden hun zin verloren.

Diverse feiten hebben op de zojuist geschetste gang van zaken wat meer licht geworpen. Daar was in de allereerste plaats de omstandigheid, dat van alle Russische kolenmijnen zo ongeveer een derde met verlies werkt en tot dusver slechts met behulp van subsidies uit de staatskas in bedrijf kon worden gehouden. De regering Pavlov zal er weinig moeite mee hebben gehad deze molensteen om Jeltsins hals te hangen, want juist de hoogst noodzakelijke hervorming van de Russische economie, maakt een sluiting van onrendabele schachten onvermijdelijk. Vandaar dat wij de overdracht van de zeggenschap moeilijk als een 'concessie' kunnen zien. De sluiting van onrendabele mijnen immers kan slechts tot massale werkloosheid leiden in een gebied, waar nauwelijks of geen vervangende werkgelegenheid bestaat en waar grote milieuvervuiling heerst. Omdat een ernstig financieringstekort het vrijwel onmogelijk maakt daar vooralsnog verandering in te brengen, lijkt permanente arbeidsonrust het voor de hand liggende perspectief.

Wat, aldus de vraag waarvoor de Russische heersende klasse zich gesteld zag, kan daartegen worden gedaan of liever gezegd, wie zou er voldoende autoriteit bezitten om de arbeiders in het gareel te houden? Over het antwoord hoefde men zich niet lang het hoofd te breken. Wie anders dan Boris Jeltsin, van wie de in strijd gewikkelde mijnwerkers en ook andere categorieën arbeiders dachten, dat hij aan de kant van de stakers stond?

De inkt van het hierboven genoemde akkoord was nog maar nauwelijks droog, of Jeltsin vertrok naar het door staking verlamde Siberische kolendistrikt om daar, profiterend van de gekweekte goodwill, met al zijn overredingskracht en voorzichtig manoeuvrerend, de mijnwerkers duidelijk te maken dat zij het werk dienden te hervatten aangezien „zonder kolenproductie een economische catastrofe voor de deur stond”. Jeltsin mocht dan wel min of meer andere opvattingen er op na houden dan zijn rivaal Gorbatsjov, hij behoorde even onmiskenbaar als deze tot de *nomenklatura*, tot de heersende klasse, zij het dan tot een wat moderner deel. Hij slaagde erin een eind te maken aan het konflikt, maar dat dan wel ten koste van zijn reputatie, die hij tot dan toe genoot doordat men hem had misverstaan. Nadat de stakingskomitees tot werkhervatting besloten hadden, verklaarden sommige stakingsleiders, dat Jeltsin „onder één hoedje speelde met de communistische partij en de mijnwerkers in de kou had laten staan.”

Van de stakingskomitees en van die stakingsleiders zouden wij graag wat meer willen weten dan datgene wat maar zeer terloops over ze wordt gezegd in de diverse kranten, zelfs de *Pravda* nieuwe stijl niet uitgezonderd. De beschikbare informatie is vaag en vaak tegenstrijdig. In de niet-Russische kranten zijn de eisen van de mijnwerkers *politieke* eisen genoemd. Wij hebben in een van de vorige nummers van *Daad en Gedachte* al opgemerkt, dat wij die kwalifikatie voor onjuist houden en dat een eis als bijvoorbeeld die tot het aftreden van Gorbatsjov, met politiek volstrekt niets te maken heeft. Dat blijkt onder meer ook uit het antwoord dat de 42-jarige Oekrainische mijnwerker Iwan Bolbat gaf, toen een verslaggever van het Duitse weekblad *Der Spiegel* hem vroeg of het bij deze staking nu „om Gorbatsjov of om Jeltsin” ging. „Noch om de een, noch om de ander”, zei hij¹.

Hoe werden de stakingskomitees gevormd en hoe waren ze samengesteld? Wat voor taken hadden ze? Hoe was het tijdens de staking met het onderhoud van de mijnen gesteld? Was er bij deze staking(en) sprake van enige invloed van de vakbeweging, hetzij de oude, officiële, hetzij de nieuwe? Speelden bepaalde politieke stromingen een rol? Het zijn allemaal vragen waarop men geen of een hoogst onbevredigend, want vrijwel nietszeggend, antwoord krijgt.

Der Spiegel schreef, dat de staking in het Donbassbekken totaal niets weg had van een straf georganiseerde staking, zoals een die bijvoorbeeld door de Westduitse vakbond I.G. Metall zou zijn uitgeroepen en geleid. Wij zijn geneigd op zulk een uitspraak met „Gelukkig niet!” te reageren. De Russische mijnwerkersstaking had volgens *Der Spiegel* de trekken van arbeidskonflikten uit de begintijd van het kapitalisme. Dat was, merken wij op, de periode waarin de opkomende vakbeweging nog 'onvoldoende' greep op de arbeiders had en zij nog niet beschikte over een volledig gedisciplineerde achterban. Wat een burgerlijk blad als *Der Spiegel*, met weinig begrip voor andere organisatievormen en structuren dan die van de burgerlijke maatschappij, voor een zwakte van de stakingsbeweging houdt, zou naar onze mening best eens haar kracht kunnen blijken te zijn. En waar *Der Spiegel* van „slecht georganiseerd” spreekt, daar zou men best mogelijk „anders georganiseerd” moeten lezen.

Interessant is het, dat een van de leden van een stakingskomitee, de 33-jarige Michail Grilow, de door hem bijgewoonde ontvangst van een stakersdelegatie in Moskou, „een komedie” heeft genoemd, zoals de verslaggever van het Duitse weekblad meldde. „Onder de vijfhonderd man sterke 'delegatie' bevonden zich maar 48 arbeiders. Voor de rest waren het partijfunktionarissen en mijndirekteuren.” „In Moskou”, zo voegde Grilow er aan toe, „heeft men geen enkel begrip voor onze levensomstandigheden en onze situatie.”

Op grond van gevoerde gesprekken met stakers meldt de verslaggever van *Der Spiegel*, dat de staking in het Donbassbekken niet door de officiële vakbonden wordt gesteund en dat er „geen stakingskas is en geen geld wordt uitgekeerd”. Hoe men het dan zo lang vol kon houden? „Er wordt gepoft en de vrouwen werken”, bijvoorbeeld als naaister.

Uit de mond van de mijnwerkers heeft de Duitse journalist een paar markante feiten opgetekend. Als bij een massabijeenkomst van stakers in een voetbalstadion de aangekondigde spreker niet komt opdagen, blijkt het, dat hij op de luchthaven door twee agenten van de KGB is gearresteerd. Een woedende menigte trekt naar het KGB-gebouw in het centrum van de stad om de arrestant, die inmiddels al weer op een retourvliegtuig is gezet, uit de klauwen van de geheime politie te bevrijden.

¹ Der Spiegel van 22 april 1991.

Ander feit: de reeds door ons genoemde Grilow blijkt zich zéér kritisch uit te laten over hen, die zo nodig een nieuwe partij willen. „Dat soort mensen mag ik niet”, zegt hij. „Waar is een nieuwe partij voor nodig?”

Op een gegeven ogenblik heeft Gorbatsjov bedreigd, dat er met militair geweld een einde aan de staking zou worden gemaakt. „Of de mijnwerkers met zo'n mogelijkheid rekening houden”, heeft de Duitse verslaggever gevraagd.

Grilow heeft de schouders opgehaald. „Wat wil dat zeggen: daarmee rekening houden? Wij kunnen toch niet anders; wij hebben toch geen andere keuze.”

Wat Grilow zegt, konden en kunnen miljoenen arbeiders, waar ter wereld ook, hem nazeggen. Arbeiders hebben geen keuze. Ze leggen niet voor de grap de arbeid neer. Staken is geen lolletje. Het is het wapen waarnaar ze wel moeten grijpen als ze geen andere mogelijkheid meer zien. Dat is bij de Russische vorm van het kapitalisme al niet anders dan bij het kapitalisme in het Westen

- 0 -

MET EEN ARBEIDERSOPSTAND HEBBEN DE BURGERLIJKE HISTORICI GROTE MOEITE

Omdat het de 17e van deze maand precies 48 jaar geleden is dat in Oost-Duitsland de arbeiders in opstand kwamen, heeft het West-Duitse weekblad *Der Spiegel* enige aandacht besteed aan de gebeurtenissen van destijds. Dat ook al, naar aanleiding van een publikatie van materiaal dat afkomstig is van akten van de voormalige *Staatssicherheitsdienst* van de ex-DDR. Wil men *Der Spiegel* geloven, dan blijkt uit dat materiaal, dat de toenmalige opstand van veel grotere betekenis en van langere duur is geweest, dat tot nu toe in het Westen werd aangenomen. Dat laatste echter is een bewering, die niet klopt. Waar is alleen, dat de omvang en de betekenis van deze opstand door sommige burgerlijke historici schromelijk is onderschat.

Der Spiegel (nummer van 27 mei j.l.) citeert twee van deze historici, te weten een zekere Lutz Niethammer en een zekere Arnulf Baring. Aan de eerstgenoemde zit naar onze mening een bijzonder bedenkelijk luchtje. Als Westduits 'geleerde' hield hij namelijk in november van het vorige jaar, dus na de zogenaamde 'Wiedervereinigung', een voordracht in de Oost-Duitse stad Leipzig. Daarin verklaarde hij, dat het destijds om een protest ging, dat hooguit slechts één of twee dagen had geduurd en dat een onduidelijk en omstreden karakter zou hebben gehad. Het wil ons voorkomen, dat het de heer Niethammer er vooral om te doen was de arbeidersopstand van juni '53 te bagatelliseren. Waarschijnlijk wilde hij vooral verhinderen, dat men in de vroegere DDR een duidelijke herinnering aan dat gebeuren zou bewaren, omdat dat wel eens bedreigend voor de arbeidsrust in het nieuwe en grotere Duitsland zou kunnen zijn.

Wat Arnulf Baring betreft, van hem vermeldt *Der Spiegel*, dat hij over de gebeurtenissen van 17 juni '53 een boek geschreven heeft, waarvan de strekking deze is, dat over het geheel genomen de revolutionaire golf al was bedwongen en gebroken eer de Russen ingrepen.

Uit het nu gepubliceerde Oostduitse materiaal blijkt, dat dit allerminst zo was, schrijft

Der Spiegel. Zo was het inderdaad niet. Maar *Der Spiegel* heeft het volmaakt mis, dat dit tot dusver in het Westen niet bekend was of dat er in het Westen tot dusver onvoldoende aandacht aan zou zijn besteed. Afgezien van andere, al terstond na de 17e juni in het Westen gepubliceerde tijdschriftartikelen en brochures, verscheen daar één jaar na de gebeurtenissen een 325 pagina's tellend boek dat zeer uitvoerig en goed gedocumenteerd de omvang van de opstand en de betekenis daarvan schilderde.

Het werd uitgegeven door het *Steingrüben Verlag* in Stuttgart. De auteur was een zekere *Stefan Brant*, die al eerder een beknopt ooggetuigeverslag van de gebeurtenissen had gemaakt. Dat ooggetuigeverslag werd gebruikt door twee Amerikaanse historici, *Louis L. Snyder* en *Richard B. Morris*, die het onverkort opnamen in een door hen samengesteld boek over de opstand. Dat boek verscheen ook in Duitse vertaling onder de titel *Hier hielt die Welt den Atem an*. Die Duitse uitgave werd door een in Hamburg verschijnend blad geprezen als „een van de interessantste boeken die ooit geschreven werden”.

Dat alles gebeurde, zoals gezegd in 1954. Maar sindsdien is gebleken dat de burgerlijke geschiedwetenschap *in het algemeen* toch heel wat meer, om niet te zeggen de allergrootste, moeite met de Oostduitse arbeidersopstand heeft. Daarvoor zijn tweeërlei oorzaken aan te wijzen. De ene is, dat burgerlijke wetenschappers nu eenmaal vrij hulpeloos staan tegenover echt proletarische bewegingen. De andere oorzaak is te vinden in de politieke munt die in de jaren na '53 de Westduitse heersende klasse uit de gebeurtenissen probeerde te slaan. Met de opstand werd smakeloze propaganda bedreven voor de Duitse 'hereniging'. De 17e juni werd tot 'dag van de Duitse eenheid' gemaakt. En dat notabene ofschoon de Oostduitse arbeiders op niet mis te verstane wijze kenbaar hadden gemaakt, dat zij niet alleen niets moesten hebben van Ulbricht, maar evenmin iets van Konrad Adenauer, die destijds de Westduitse kanselier was.

Dat het weekblad *Der Spiegel* de zogenaamd „nieuwe” informatie over de opstand van de 17e juni gepubliceerd heeft onder de kop *Warten auf Adenauer* (Wachten op Adenauer) en in de tekst nog weer voedsel geeft aan de burgerlijke mythen is een monstervoorbeeld van smakeloosheid. Het bewijst bovendien in welk een mate het soms schijnbaar zo 'onafhankelijke' weekblad als het er op aankomt de taal van de heersende klasse spreekt.

- 0 -

Boekbespreking

VIJFTIEN DROMERS DIE NOG STEEDS

NIET GOED WAKKER ZIJN

„Alles moest anders, het onvervuld verlangen van een linkse generatie”, Amsterdam 1991.

De bundel die onlangs onder deze titel is verschenen, bevat bijdragen - levensverhalen, getuigenissen, zo men wil - van personen die zichzelf, blijkens een 'Ten geleide', als „voormalige linkse activisten” karakteriseren.

In datzelfde 'Ten geleide' schrijven de samenstellers, mede ter verklaring van de gekozen titel, dat deze personen, zij zelf inclusief, allen behoren tot een generatie „wier keuze voor links

niet alleen op politieke motieven berustte" maar begon „als een reactie op de mufheid van de jaren vijftig" en „evolueerde"... „tot een maatschappij-ideaal waarin alles anders zou zijn". Een bladzijde eerder wordt dat „maatschappij-ideaal" betiteld als „de socialistische utopie waarvan wij droomden". Luttele regels verder wordt volmondig erkend, dat hun „geloof in een ander maatschappijtype" naïef was.

De schrijvers en schrijfsters van de 'getuigenissen' die in dit boek bijeengebracht zijn hebben nog méér gemeen, iets waarop ook de samenstellers wijzen. Zij behoren stuk voor stuk niet tot de arbeidende klasse. Het zijn intellectuelen die zich, in wat de inleiders „hun wilde jaren" noemen, niet op grond van hun positie in het produktieproces verzetten tegen de bestaande maatschappij. Ze hebben er niet allemaal precies hetzelfde „geloof" of hetzelfde „ideaal" op nagehouden. Sommigen - de meesten - zijn lid of sympathisant geweest van de voormalige C.P.N. Anderen behoorden tot groepen of stromingen, die zich niet op Oost-Europa, maar op China, op Cuba of Nicaragua oriënteerden, dan wel een radikaal feminisme aanhingen. Ieders 'afscheid van het geloof', ieders ontwaken uit de 'droom' vertoont echter bijna zonder uitzondering hetzelfde kenmerk. Niemand zegt: ik heb, stom of naïef genoeg, *gedroomd*, dat er in Oost-Europa, in China of waar dan ook, sprake zou zijn geweest van kommunisme of socialisme. Ze zeggen praktisch allemaal: het in Oost-Europa, China of waar dan ook bestaande kommunisme is bankroet. Wij hebben, betogen ze allemaal, onze dromen opgegeven. Desondanks zijn ze nog altijd niet goed wakker.

In het begin van de jaren '50 verscheen er een bundel opstellen, geschreven door allerlei min of meer bekende persoonlijkheden, die allemaal eveneens van hun ('kommunistisch') geloof waren gevallen. Omdat het ook bij hen inderdaad om een 'geloof' ging, kreeg die bundel de toepasselijke titel van *De god die faalde*. Van de desbetreffende auteurs, zo konstateren de inleiders van het boek dat hier besproken wordt, werd weinig opgestoken. De journalist H.J.A. Hofland, die de bundel *Alles moest anders* van een nawoord heeft voorzien, merkt op, dat de vroeger verschenen bundel kennelijk het voorbeeld voor de recent verschenen verzameling is geweest. Hoe dat ook zij, het is een feit, dat zowel de toenmalige als de huidige 'afvalligen', dat wat zich als 'kommunisme' aandienende werkelijk voor kommunisme hebben gehouden. Dat zich rond 1920 en in de daaropvolgende jaren critici lieten horen, die er met klem op wezen dat het zogenaamde 'kommunisme' of 'socialisme' niets anders was dan een sprookje en dat wat zich met die naam tooide slechts een andere vorm van kapitalisme was, dat is zowel aan de heer Hofland ontgaan als aan degenen die in *Alles moest anders* aan het woord komen. Hij en zij vertoeven wat dat betreft nog steeds in sprookjesland!

Al hun bijdragen, schrijft Hofland, „bevatten krachtige pogingen tot zelfanalyse, meer-malen van een bewonderenswaardige onbarmhartigheid". Onbarmhartig zijn ze - soms - inderdaad. Maar geen ervan verdient naar onze mening ook maar een greintje bewondering. Wat ze bij ons hebben gewekt, dat is veeleer verbijstering, en wel verbijstering hierover, dat men, hoe paradoxaal dat ook mag klinken, nog immer dezelfde oogkleppen draagt, waarvan men zich in de jaren '60 gemakshalve al had voorzien. Gemakshalve, zeggen wij, omdat wij zowel van de inleiders als van de respektievelijke auteurs best willen aannemen, dat er door de generatie in kwestie vele diskussies zijn gevoerd, maar van de „diepgang" daarvan allesbehalve overtuigd zijn.

De inleiders beweren met zoveel woorden, dat die diskussies „haast als vanzelf" tot gevolg hadden, dat het marxisme werd aanvaard. Wat echter aanvaard werd was de ideologie die als *marxisme-leninisme* bekend staat en die met het marxisme weliswaar een bepaalde ter-

minologie gemeen heeft, maar met de wezenlijke inhoud daarvan niets te maken heeft. Dit laatste nu is iets, waaromtrent de auteurs van de hier besproken bundel in zalige onwetendheid verkeren. Hun opstellen, zegt Hofland, zijn goed geschreven. Dat geldt, wil het ons voorkomen, niet voor ieder opstel. Maar ook als dit wél zo zou zijn, dan garandeert een heldere of zorgvuldige stijl nog allerminst een grondige analyse. Het ontbreken daarvan op iedere bladzijde betekent, dat *Alles moest anders* bepaald niet kan worden beschouwd als een bijdrage tot beter begrip van de maatschappelijke ontwikkelingen van onze tijd. Dit boek verschaft wel een verbluffend inzicht in de wijze waarop het maatschappijbeeld van een bepaald soort - zogenaamd linkse - 'aktivisten' wordt gevormd.

Tot voorbeelden moeten we ons helaas beperken, niet alleen vanwege de plaatsruimte die ons hier ter beschikking staat, maar ook omdat we uiteraard niet uit alle in het boek opgenomen bijdragen kunnen citeren. Dat iemand als Constant Vecht - ooit redakteur van *De Waarheid*, thans directeur van *De Groene* - (Op blz. 115) over zijn „hang naar een bezielend ideaal” spreekt, is al even karakteristiek als de slotopmerking van het door Anet Bleich en Max van Weezel samen geschreven opstel, die (blz. 33) aldus luidt, dat het beloofde land niet bestaat en het paradijs op aarde nooit zal worden gerealiseerd. Beide ontboezeringen illustreren treffend hoe het er in de hoofden van de betrokkenen uitzag en nog altijd uitziet.

Dat het niet gaat om idealen die verwezenlijkt moeten worden, maar - zoals Marx bijvoorbeeld al in 1844 schreef - om de *werkelijke* beweging die de bestaande toestand opheft, dat wil zeggen: om de strijd van de arbeiders, daarvan bespeurt men nauwelijks iets in welke bijdrage ook. Voor zover daar, een enkele keer, al het woord *klassenstrijd* valt, gaat het niet om de feitelijke arbeidersstrijd, maar om datgene wat de auteur zich - als idealist(e) of voluntarist(e) - bij dat woord voorstelt. En zover in de besproken bundel een beeld wordt geschetst van de achter ons liggende periode, lijkt het soms wel alsof de maatschappelijke werkelijkheid voor de direkt betrokkenen een geringere betekenis heeft gehad, dan liefdesgeschiedenissen en dergelijke zaken.

Omtrent de werkelijke betekenis van 'socialisme' leest men hier en daar de wonderlijkste uitspraken. Een enkele keer echter wordt er met de door Hofland zo geprezen eerlijkheid van gewaagd. „Socialisme” schrijft Elsbeth Etty (blz. 51) „ik had daar helemaal geen vastomlijnd idee van”.

Haar bijdrage munt wel bijzonder sterk uit door gebrek aan analyse. Waarom zij eigenlijk vroegere opvattingen heeft verworpen (zonder overigens, naar wij betoogd hebben, de daarmee verbonden dwalingen op te geven!) blijft een onopgehelderde zaak. Niet uitermate belangwekkende herinneringen, waarbij de eigen persoon voortdurend in het middelpunt staat, vormen de hoofdschotel. Wat dat betreft zijn andere stukken interessanter. Naast de bijdragen van Joost Kircz en Arnold Koper (waarop dezelfde kritiek van toepassing is, die wij op alle 'getuigenissen' hebben), het opstel van Erik van Ree bijvoorbeeld. Hij toont overtuigend aan hoe volstrekt onbelangrijk de maoïstische groep was waartoe hij een tijdlang behoorde. Niet voor niets koos hij voor zijn opstel de treffende titel van *De muis die brulde*. Het zou wat ons betreft ook een goede ondertitel voor het boek geweest zijn. (C.B.)

DE VERVOERSBOND KONTRA DE ARBEIDERS

In een van de eerste maanden van 1971 riep de *Postal Workers Union* (PWU) in Groot-Brittannië op tot een algemene staking van het ptt-personeel. De achterban, die niet of nauwelijks geraadpleegd was en geen druk op de bestuurders had uitgeoefend, was hoogst verbaasd en gaf slechts schoorvoetend en in feite tegen zijn zin aan de stakingsoproep gehoor. Enkele weken later hief de bond, wederom zonder de leden te raadplegen, de staking op. Maar toen weigerde het postpersoneel de arbeid te hervatten. Wat als een officiële actie van de bond begon, veranderde in een *onofficiële*, een 'wilde' actie, die nog vele dagen voortduurde. Voor de zoveelste keer, maar wel op krasse wijze, bleek, hoe onjuist of het is om te beweren, dat vakbonden doen en laten wat de arbeiders, of zelfs maar de aangesloten leden, willen.

In Nederland heeft men dat de afgelopen maand mei op bijna even krasse wijze kunnen zien. De Vervoersbond FNV (we zijn er elders in dit nummer van *Daad en Gedachte* uitvoeriger op ingegaan) bleek eerst over het actie voeren voor grotere veiligheid van het treinpersoneel volstrekt andere opvattingen te hebben dan de betrokkenen. 'Wilde' acties werden „overbodig” genoemd en afgekeurd. Wat de leden wilden, wilde de bond *niet*. Wat later in de maand weigerden de arbeiders van het Rotterdamse containerbedrijf ETC te staken toen de bond dat van hen vroeg. Wat de bond wilde, wilden de arbeiders niet!

Op 27 mei gingen de stukgoedsektor en delen van de containersektor in de Rotterdamse haven in staking. Het ging daarbij o.a. om de afsluiting van één kollektieve c.a.o. voor beide sektoren, waarvoor de ondernemers de tijd nog niet rijp achten, evenmin trouwens als de Vervoersbond CNV.

Afgaande op wat een redakteur van *NRC/Handelsblad* uit de mond van enkele kaderleden heeft opgetekend, was de positie van de Vervoersbond de eigenlijke inzet van het konflikt. In de containersektor, waar de bereidheid tot actie van het begin af veel kleiner was, heeft de bond veel minder invloed. Zouden de twee sektoren via één c.a.o. aan elkaar gekoppeld worden dan zou met de militante havenarbeider ook de containerbedrijven onder druk gezet kunnen worden. Druk waarvoor? Daarover hebben de kaderleden zich kennelijk niet nader uitgelaten. Maar de vraag is wel gerechtvaardigd, omdat in het verleden er inderdaad altijd wél sprake is geweest van een strijdbare opstelling van de stukgoedarbeiders, maar lang niet altijd van een strijdbare opstelling van de bond. Vakbondsfunktionarissen, zo is herhaaldelijk gebleken, verstaan onder 'druk' vaak heel iets anders dan de leden.

Het is daarom allerm minst verwonderlijk, dat bijvoorbeeld tijdens een vroegere actie in de haven, boze arbeiders al eens het vakbondskantoor bezet hebben. Ze wilden daarmee druk op 'hun' bestuurders uitoefenen. Het is al evenmin verwonderlijk, dat heel wat havenarbeiders zo hun twijfels hebben wanneer ze funktionarissen van de bond horen zeggen, dat ze druk willen uitoefenen op de containerwerkgevers.

Overigens moeten bij het bovenstaande enkele kanttekeningen worden gemaakt. In de eerste plaats gebiedt de zorgvuldigheid om niet zonder meer te beweren, dat 'de containerwerkgevers' afwijzend staan tegenover é é n c.a.o. (inplaats van vijf) voor alle havenbedrijven. Jan Heilig, bestuurder van de Vervoersbond FNV, heeft tegenover een verslaggever van *De Volkskrant* verklaard, dat de bedrijven Müller Thompson en Quick Dispatch er wel degelijk toe bereid waren, maar dat de direktie van ETC zich er hardnekkig tegen is blijven verzetten. Maar meningsverschillen tussen de werkgevers onderling hebben niet tot een scheuring in het werkgeversfront geleid.

In de containersektor verdienen de arbeiders beter dan in de stukgoedsektor. Moet het zo gezien worden, dat het personeel van ETC weinig of geen solidariteit heeft getoond met de arbeiders in het stukgoed? Dat veel stukgoedarbeiders het zo ervaren is begrijpelijk. Op het eerste gezicht schijnt op de gestelde vraag een bevestigend antwoord te moeten volgen. Naar onze mening echter is een dergelijk antwoord te simpel, omdat daarmee te weinig rekening wordt gehouden met de ongelijkmatige ontwikkeling van de diverse havensektoren en de belangrijke verschillen in werkomstandigheden die daarvan het gevolg zijn geweest. Nieuwe technieken, de daarmee gepaard gaande eis van grotere flexibiliteit, ze hebben ertoe geleid, dat het verschil tussen arbeiders in de ene sektor en die in een andere zó groot is geworden, dat daarmee de belangenverschillen meer gewicht in de schaal zijn gaan werpen dan de belangengemeenschap. Voeg daarbij de nog voortdurend afnemende betekenis van de stukgoedsektor, en het wordt begrijpelijk waarom een krant als *NRC/Handelsblad* de jongste strijd van de Vervoersbond FNV „een achterhoedegevecht” heeft genoemd.

Natuurlijk is het zo, dat de havenwerkgevers in de nieuwe technieken niet alleen een middel hebben gezien tot verlaging der bedrijfskosten, maar deze tegelijkertijd dankbaar hebben begroet als een middel om grote eensgezindheid onder de havenarbeiders te voorkomen. Het valt niet tegen te spreken, dat het middel inderdaad als zodanig werkt. Maar die werking zal naar onze overtuiging slechts tijdelijk zijn. Naarmate de technische ontwikkeling in het havenbedrijf voortschrijdt, naarmate omvang en betekenis van de stukgoedsektor verder afnemen, zullen de thans nog zeer reële verschillen tussen de diverse categorieën havenarbeiders van minder belang worden. Met het algemeen (of *algemener*) worden van nieuwe technieken, zullen er ook nieuwe (of *nieuwere*) strijdwijzen ontwikkeld worden door de arbeiders en zal wederom sprake zijn van eenheid.

Eenheid in de strijd berust altijd op *eenheid van belangen* en nergens anders op. Zij ontstaat niet op grond van een bepaalde ideologie of op grond van gemeenschappelijke idealen en zij kan evenmin tot stand worden gebracht door vakbondsbestuurders of partijleiders. De eenheid die er in het verleden onder de havenarbeiders is geweest, berustte op de gemeenschappelijkheid van belangen, die hoe langer hoe minder *algemene* belangen van havenwerkers zijn. Voor die vroegere algemene belangen komen andere algemene belangen in de plaats. Dat zijn, zien wij het goed, niet de *bijzondere* belangen van de stukgoedwerkers. Om die reden zouden ook wij het optreden van de Vervoersbond FNV in de Rotterdamse haven een „achterhoedegevecht” willen noemen; een achterhoedegevecht van een voor haar invloed en haar positie strijdende organisatie. In de toekomst - wanneer precies valt niet te voorspellen - zal er aan een nieuw en ander front worden gevochten. Door de arbeiders z e l f !